CZU: 327(470+560):94(498)"1774" https://doi.org/10.59295/lrr2024.14

Principatele Române în cadrul Problemei Orientale: Pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774)

Vlad MISCHEVCA
INSTITUTUL DE ISTORIE AL UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA
0000-0003-3461-2534

The Romanian Principalities in the Eastern Question: the Peace of Kuchuk-Kainargi (1774). The author discusses the importance of the Peace Treaty of Kuciuk-Kainargi, signed in 1774, and its impact on the Romanian Principalities and Russian-Turkish relations. Starting with the 18th century, the lower Danube became the main theater of the Russian-Turkish wars, and the logistical and economic support of the Principalities north of the Danube was crucial for Russia in the struggle to resolve the Black Sea navigation problem. The Russo-Turkish War began in the winter of 1768-1769, and the Russian army achieved significant victories, conquering important fortresses and territories. In 1771, the Russian army occupied Crimea, and in 1774, the victories of the Russian troops forced the Porte to begin peace negotiations. The Peace Treaty of Kuciuk-Kainargi was signed on July 10 (21), 1774 and changed the balance of power between the Russian Empire and the Ottoman Porte in favor of Russia. It determined the trade, economic and diplomatic relations between the two powers for many years to come. The Peace Treaty of Kuciuk-Kainargi had key provisions regarding territorial changes, the status of the Crimean Khanate, trade on the Black Sea, the Romanian Principalities, financial obligations, military matters, religious aspects and diplomatic relations. The treaty changed the balance of power between the Russian Empire and the Ottoman Porte in favor of Russia, which led to the manifestation of Russian expansionism also over the Principalities of Moldavia and Wallachia. Russia has repeatedly shown itself to be a predatory and aggressive state, and after the wars with the Ottomans, by conquering and annexing new territories, it fueled the antagonism of Romanian - Russian relations in the 19th and 20th centuries. Russia obtained the right of protection over the Christian population of the Romanian Principalities, which also contributed to the consolidation of the traditional system of diplomatic representation through the "capukehai" of the hospodars. This right of protection led to the aggravation and perpetuation of the Principalities' situation as an object of Russian-Turkish litigation, in which the involvement of other powers evolved along with the aggravation of the Eastern Question. In conclusion, the Kuciuk-Kainargi Peace Treaty had a profound impact on Moldavia and Wallachia, influencing their relations with the Ottoman Porte and consolidating Russia's influence in the region.

Keywords: Eastern Question, Black Sea, Romanian Principalities, Lower Danube, Kuchuk-Kainargi, Crimea.

Preambul

Începând din secolul al XVIII-lea, cursul inferior al Dunării a devenit principalul teatru al războaielor ruso-turce, astfel că sprijinul logistic și economic al Principatelor de la nord de Dunăre căpătase pentru Rusia o mare importanță din punctul de vedere al luptei pentru rezolvarea Problemei Mării Negre[1].

Refuzul Turciei de a permite flotei ruse să pătrundă în Mările Azov și Neagră a fost reflectat și în articolul III al Tratatului de pace de la Belgrad (1739), care stipulase „că statul rus nici în Marea Azov, nici în Marea Neagră n-ar trebui să aibă sau să construiască orice flotă navală (...)."[2].

Problema strâmtorilor Mării Negre în contextul relațiilor ruso-turce a fost, poate, una dintre cele mai dificile probleme diplomatice pentru Rusia, care a vizat atât politica sa externă, cât și cea internă.

Vestitul Tratat de pace între Imperiul Rus și Poarta Otomană a fost semnat în urmă cu 250 de ani, pe 10 (21) iulie 1774, într-o tabără care se află „la patru ore de orașul Silistra", de lângă micul sat Kuciuk-Kainargi (în turcă: *Küçük Kaynarca;* actualmente în Bulgaria), determinând relațiile comerciale, economice și diplomatice dintre cele două puteri pentru mulți ani de atunci înainte. Mai mult, Pacea din 1774 a schimbat raportul de forțe dintre imperiile rivale în favoarea Rusiei, drept urmare, expansionismul rus s-a manifestat din plin ulterior și asupra Principatelor Române.

Odată cu sfârșitul războiului ruso-turc din 1768-1774, încheierea Tratatului de la Kuciuk-Kainargi și anexarea Crimeii la Rusia (1783), necesitatea *Sici*-ului Zaporojean a dispărut. Soarta cazacilor din Zaporoje a fost decisă deja la 5 august 1775, odată cu semnarea de către împărăteasa rusă Ecaterina a II-a a manifestului „Cu privire la distrugerea Sici-ului Zaporojean și la includerea lui în gubernia Novorossia" («Об уничтожении Запорожской Сечи и о причислении оной к Новороссийской губернии»). În urma încheierii Tratatului de la 1774, Rusia a căpătat acces la Marea Neagră, fiind creată *Linia defensivă a Niprului*, iar Hanatul Crimeii, *dușmanul istoric* al cazacilor, care de câteva secole se războia în mod constant cu Ucraina și Rusia, a fost, la scurt timp, anexat. Al doilea rival al cazacilor – statul catolic polono-lituanian (*Rzeczpospolita*) era pe punctul de a fi împărțit[3].

Anii cuprinși între 1774-1812 alcătuiesc o *perioadă-cheie* pentru Țările Române, deoarece unul dintre obiectivele politicii orientale a Rusiei din secolul al XVIII și de la începutul secolului al XIX-lea a fost încorporarea sau, cel puțin, transformarea Principatelor din țări vasale otomanilor în *state-tampon* supravegheate, aflate în sfera influenței politice și economice a Petersburgului, pentru a servi drept artere logistice ale acțiunilor militare în direcția Balcanilor și a Constantinopolului.

---

1 Е. И.Дружинина. *Кючук-Кайнарджийский мир 1774 года (его подготовка и заключение).* Москва: Издательство Академии наук СССР, 1955 с. 33; Sinan Yüksel. Küçük Kaynarca'dan Yaş Antlaşması'na Kadar Eflak-Boğdan Üzerinde Osmanlı-Rus Nüfuz Mücadelesi. În: *Belleten* (Türk Tarih Kurumu / Turkish Historical Society). Ankara: 2019. Volume 83. Issue 297 (August), pp. 605-632.

2 «чтоб Российская держава ни на Азовском море, ни на Черном море никакой корабельный флот ниже иных кораблей иметь и построить не могла...» (*Полное собрание законов Российской империи* (ПСЗ). Т. X, № 7900, сс. 900, 902).

3 *Российское государство от истоков до XIX века: территория и власть* / Ю. А. Петров, А. И. Аксенов, Н. И. Никитин, Н. М. Рогожин, В. В. Трепавлов ; отв. ред. Ю. А. Петров. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012, с. 292.

O nouă răbufnire a crizei Orientale

Războiul ruso-turc începuse în iarna anului 1768-1769. Armata rusă, sub comanda lui Golițîn, a trecut Nistrul, a cucerit cetatea Hotin și a intrat în Iași. Ocupând Moldova, Ecaterina II (susținută de favoriții săi – frații Orlov) avea planuri ambițioase – de a-i înfrânge și a-i alunga pe musulmani din Balcani. Favoriții împărătesei i-au sugerat infiltrarea agenților ruși, pentru a ridica creștinii din Balcani la o revoltă generală împotriva turcilor și a trimite ulterior escadrile rusești, pentru a-i sprijini pe insurgenți în Marea Egee.

În vara anului 1769, escadrele ruse din Marea Baltică, sub comanda lui Gr. Spiridov și John Elphinstone, au ieșit din Kronstadt și s-au îndreptat spre Marea Mediterană. La sosirea lor la țărmurile Greciei, au inițiat o revoltă împotriva turcilor în Moreea (Peloponez), dar aceasta nu a avut amploarea pe care a contat Ecaterina a II-a, fiind de curând suprimată. Cu toate acestea, amiralii ruși au câștigat o mare victorie maritimă. Prin atacarea flotei otomane, rușii au blocat-o în golful Cesma (Asia Mică) și au distrus-o completamente (*Çeşme Deniz Savaşı - Bătălia de la Cesme*, iunie 1770).[4] Până la sfârșitul anului 1770, escadrele ruse au cucerit cca 20 de insule ale arhipelagului din Marea Egee.

Pe teatrul de război terestru armata lui Rumeanțev, care opera în Moldova, a învins în vara anului 1770 forțele otomane în luptele de la Larga și Cahul. Aceste victorii au adus în mâinile rușilor întreaga Valahie, de rând cu puternicele fortărețe otomane de pe malul stâng al Dunării (Ismail, Chilia, Ackerman, Brăila). Astfel, la nord de Dunăre n-au mai rămas trupe turcești.

În 1771 armata lui V. Dolgorukii a învins la Perekop hoarda hanului Selim Giray și a ocupat Crimeea întreagă, instalând garnizoane în cetățile principale. Pe tronul hanatului a fost așezat hanul Sahib Giray, care a depus jurământul de fidelitate împărătesei Rusiei. Escadrele lui Orlov și Spiridov au făcut și în 1771 raiduri îndepărtate din Marea Egee către țărmurile aflate sub turci în Siria, Palestina și Egipt. Succesele militare rusești au fost atât de strălucitoare, încât Ecaterina a II-a spera să aibă deja la sfârșitul războiului anexată Crimeea și să se asigure de obținerea „independenței" față de turci a Moldovei și Țării Românești, care ar fi trebuit să cadă sub influența Rusiei. Dar acestor planuri li s-au împotrivit nu doar blocul franco-austriac, ci și aliatul formal al Rusiei, regele prusac Frederic al II-lea cel Mare. Un impediment pentru Ecaterina a II-a de a profita de victoriile obținute în Războiul ruso-turc din 1768-1774 a fost și implicarea simultană a Rusiei în chestiunile poloneze. Estimând pericolul care putea parveni din partea Austriei la adresa Rusiei, precum și cel din partea Rusiei față de Austria, Frederic al II-lea a înaintat un proiect, conform căruia Ecaterinei a II-a i s-a propus să renunțe la cuceririle extinse din sud, în schimbul unei compensații din ținuturile poloneze. În fața unei puternice presiuni occidentale, împărăteasa rusă a acceptat acest plan, care a și fost realizat sub forma primei partajări a Poloniei (1772).

[4] Е. В. Тарле. *Чесменский бой и первая русская экспедиция в Архипелаг.* В: *Академик Е. В. Тарле. Сочинения.* Т. 10, сс. 11-91.

Cu toate acestea, sultanul otoman încă mai spera să iasă din Războiul ruso-turc, declanșat în 1768, fără nicio pierdere teritorială și nu cădea de acord să recunoască nici anexarea Crimeii la Rusia și nici independența acesteia.

Din august 1772, Hanatul Crimeii a fost recunoscut la Sankt Petersburg ca *stat independent*, iar din noiembrie al aceluiași an, Rusia a devenit „garantul" acestei independențe și a primit o serie de fortărețe pe teritoriul Hanatului. Schimbările geopolitice din regiunea Mării Negre au coincis cu desfășurarea următorului congres de pace ruso-otoman – a celui de la București. La Congres, Rusia a fost de acord cu existența unei *învestituri* formale a sultanului asupra hanilor din Crimeea, care trebuia să fie exprimată în procedura obligatorie de recunoaștere de către sultan a oricărui han nou ales. În schimb, Rusia dorea să-și asume garanția pentru „libertatea și independența poporului tătar" și să primească Kerci și Yenikale „ca o concesie din partea acesteia (a Turciei), și nu a tătarilor"[5].

Negocierile de pace dintre Rusia și Turcia, purtate la Focșani (iulie-august 1772) și București (sfârșitul anului 1772 - începutul 1773), s-au încheiat fără succes, fapt ce a determinat-o pe Ecaterina a II-a să-i ordone lui Rumeanțev să treacă cu armata sa Dunărea. În 1773, Rumeanțev a întreprins două campanii la sud de Dunăre, iar în primăvara anului 1774 – și cea de-a treia. Din cauza efectivului mic al armatei sale (o parte din forțele ruse au fost retrase din fața turcilor, pentru a lupta împotriva răsculaților lui Emilian Pugaciov), în 1773 Rumeanțev nu a realizat nimic remarcabil. Dar în 1774, A.V. Suvorov, cu un corp de 8 mii de ostași, a învins cca 40 000 de turci sub Kozludja (actualmente: *Суворово* – din 1954, în regiunea Varna din Bulgaria)[6].

Victoriile trupelor ruse au forțat Poarta să înceapă negocieri de pace, care s-au încheiat cu semnarea Tratatului de pace la 10 (21) iulie 1774, prin care Crimeea era declarată independentă și trecea *de facto* sub controlul Rusiei. Rusia a dobândit, de asemenea, o parte semnificativă a coastei de nord a Mării Negre. Noua graniță a trecut pe lângă Bug și Kuban. În Crimeea, pe coasta de est a peninsulei, Rusia a primit orașul Kerci și fortăreața Yenikale (Numele „Yenikale" înseamnă „Noua Fortăreață" în turcă, construită de otomani între anii 1699 și 1706, având un rol strategic important), iar pe coasta Mării Negre din nordul Tauridei - fortăreața Kinburn. Flota comercială rusă dobândea dreptul de a trece liber prin Bosfor și Dardanele.

Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi este interpretat ca fiind unul dintre cele mai semnificative succese ale politicii externe a Imperiului Rus. N.V. Repnin, comandantul trupelor în Țara Românească, un diplomat talentat și comandant iscusit de oști, a fost desemnat să negocieze și să semneze tratatul. Partea turcă a fost reprezentată de primul comisar Nishanji (secretarul secret al sultanului), Ahmed Resmi Efendi, și al doilea comisar Ibrahim Munib Efendi. Acordul a fost semnat de contele Piotr Alexandrovici Rumeanțev și de Marele vizir al Sublimei Porți Mussun-zade Mehmet Pașa.

Această „pace veșnică", precum reieșea chiar din articolul 1 al textului Tratatului de pace Kuciuk-Kainargi, urma să reașeze temeinic raporturile bilaterale

[5] *История Крыма*. В 2 т. Т. 1. М.: Кучково поле, 2017, с. 515.

[6] А. Н. Петров. *Война России с Турцией и Польскими конфедератами с 1769-1774 год.* Том V. СПб.: 1874, с. 43; П. М. Сакович. *Действия Суворова в Турции в 1773 году*. СПб.: 1853, 98 с.

ruso-otomane, cu implicații și pentru popoarele înglobate în cadrul Imperiului Otoman: ***Articolul 1.*** *De acum înainte și pentru totdeauna, toate acțiunile ostile și vrăjmășia care au avut loc între cele două țări sunt suprimate și distruse, iar toate acțiunile ostile și aversiunea, comise și efectuate cu arme sau alte mijloace de o parte sau de alta, sunt supuse uitării eterne și în nici un fel nu pot fi întreprinde represalii împotriva lor, ci dimpotrivă pacea veșnică și menținerea ei constantă și inviolabilă pe uscat și pe mare*[7].

După semnarea unui asemenea acord de pace favorabil Imperiului Rus, P.A. Rumeanțev, comandantul șef al armatei terestre, a primit un șir de recompense consistente și regalii de la împărăteasa rusă. Ea l-a răsplătit cu generozitate pe comandant, în plus, prin decretul său, Rumeanțev a primit titlul onorific de „Transdanubian" pentru serviciile sale fără precedent în timpul campaniei de la Dunăre. La 10 iulie 1775, Ecaterina a II-a i-a acordat lui P.A. Rumeanțev titlul de „conte" pentru încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi. Mareșalul a primit o *baghetă de feldmareșal* și o coroană de lauri cu diamante. Împărăteasa i-a acordat lui Rumeanțev generoase gratificații, după cum relatează și D. N. Bantîș-Kamenski, în lucrarea sa „Biografii ale generalisimilor și feldmareșalilor ruși", care menționase că: „Mari au fost serviciile aduse Patriei de către Rumeanțev, dar le-au corespuns recompensele pe care le-a primit de la îndreptățitul Monarh. În ziua sărbătorii păcii, 10 iulie 1775, Ecaterina i-a acordat contelui Petru Alexandrovici: 1) numele de *Transdanubian*, pentru a slăvi trecerea lui periculoasă a Dunării; 2) o scrisoare care afirmă victoriile sale; 3) pentru conducere rezonabilă: o baghetă de mareșal decorată cu diamante; 4) pentru întreprinderi curajoase: o sabie căptușită cu diamante; 5) pentru victorii: coroană de laur; 6) pentru încheierea păcii: o creangă de măslin [Coroana de laur și creanga de măslin erau, de asemenea, împânzite cu diamante]; 7) în semn al privilegiului regal: crucea și steaua Ordinului Sfântului Apostol Andrei Cel Întâi Chemat, ornate cu diamante; 8) în cinstea lui și pentru a încuraja exemplul urmașilor săi: o medalie cu imaginea sa; 9) pentru *plăcerea* lui: un sat cu cinci mii de suflete în Belarus; 10) pentru construirea unei case: o sută de mii de ruble din partea Cabinetului; 11) pentru masă: serviciu din argint și 12) pentru decorarea casei: tablouri"[8].

---

[7] *Под стягом России: Сборник архивных документов,* М.: Русская книга, 1992, с. 79: „Арт. 1. Отныне и завсегда пресекаются и уничтожаются всякие неприятельские действия и вражда, между обеими странами происшедшие, и предаются вечному забвению всякие неприятельские действа и противности, оружием или другим подобием с одной или другой стороны предвосприятые, учиненные и произведенные, и никоим образом отмездия оным да не учинится, но вопреки вместо того да содержится вечный, постоянный и ненарушимый мир на сухом пути и на море".

[8] Д. Н. Бантыш-Каменский. *Биографии российских генералиссимусов и генерал-фельдмаршалов.* Часть II. Санкт-Петербург: 1840, с. 39: *Велики были заслуги, оказанные Отечеству Румянцевым, но и награды, полученные им от справедливой Монархини, соответствовали оным. Екатерина в день мирного торжества 10 июля 1775 года пожаловала графу Петру Александровичу: 1) наименование Задунайского, для прославления через то опасного перехода его через Дунай; 2) грамоту с прописанием побед его; 3) за разумное полководство: алмазами украшенный фельдмаршальский жезл; 4) за храбрые предприятия: шпагу, алмазами обложенную; 5) за победы: лавровый венок; 6) за заключение мира: масличную ветвь; 7) в знак Монаршего благоволения: крест и звезду ордена Св. Апостола Андрея Первозванного, осыпанные алмазами; 8) в честь его и для поощрения примером его потомства: медаль с его изображением; 9) для увеселения его: деревню в пять тысяч душ в Белоруссии; 10) на построение дома: сто тысяч рублей из Кабинета; 11) для стола: серебряный сервиз и 12) на убранство дома: картины.* https://web.archive.org/web/20070523085915/http://history.tuad.nsk.ru/Author/Russ/B/Bantysh-Kamensky/feld/g-26.html

Soarta lui Mehmed Pașa nu a fost atât de fericită: la câteva zile de la semnare, a murit pe drum, fără să ajungă la Constantinopol...

În ceea ce privește ***structura sa generală***, Tratatul de la Kuciuk-Kainargi (negociat și scris în limbile italiană, turcă și rusă)[9] însumează:

1. *Introducerea* (cu privire la încheierea păcii și persoanele care au semnat-o).
2. *Articolele acordului* – în număr de 28.
3. *Anexa secretă* (două articole).

Conținutul Tratatului de la Kuciuk-Kainargi poate fi rezumat la următoarele probleme principale, conform analizei făcute de E.I. Drujinina în monografia cu același nume[10]:

1. Separarea Hanatului Crimeea de Imperiul Otoman.
2. Stabilirea drepturilor suverane ale Rusiei asupra pământurilor obținute și noile creșteri teritoriale.
3. Comerț și navigație.
4. Protecția și extinderea drepturilor popoarelor supuse Porții Otomane.
5. Despre prestigiul Imperiului Rus (titlurile țarilor ruși, ierarhia și gradul reprezentantului diplomatic rus la Constantinopol).
6. Despăgubiri pentru pierderile militare rusești.
7. Extrădarea reciprocă a infractorilor.
8. Situația angajaților ambasadei Rusiei la Constantinopol.
9. Întoarcerea prizonierilor de război și a captivilor.
10. Drepturile pelerinilor creștini.
11. Abrogarea tratatelor anterioare.
12. Restabilirea relațiilor pașnice (retragerea trupelor, ratificarea tratatului, schimbul de ambasade ceremoniale).

Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi cuprindea un șir de prevederi-cheie referitoare la următoarele probleme[11]:

1.Modificările teritoriale (pământuri anexate):

Rusia a primit Kerci și Yenikale în Crimeea, precum și fortăreața Kinburn pe estuarul Niprului.

Pământurile dintre Bugul de Sud și Nipru (estul Yedisanului) au fost alipite Rusiei.

Azovul și teritoriul limitrof au devenit parte a Imperiului Rus.

Kabardaua Mare și Mică au fost recunoscute drept posesiuni ale Rusiei.

2. Statutul Hanatului din Crimeea:

A fost proclamată independența Hanatului Crimeea față de Imperiul Otoman.

Sultanul a păstrat autoritatea spirituală asupra tătarilor din Crimeea în calitatea de *Calif suprem*.

3. Comerțul pe Marea Neagră:

---

9 Е. И. Дружинина. *Кючук-Кайнарджийский мир 1774 года (его подготовка и заключение).* М.: Изд-во АН СССР, 1955, cc. 272-273.

10 Е. И. Дружинина. *Кючук-Кайнарджийский мир 1774 года...,* с. 279.

11 *Под стягом России: Сборник архивных документов.* М.: Русская книга, 1992, cc. 78-92; *Договоры России с Востоком.* Ред. Т. П. Юзефович, М.: 2005 (reeditat după ediția din 1869), cc. 46-61.

Rusia a primit dreptul de liberă navigație comercială în Marea Neagră.

Corăbiilor comerciale rusești li s-a permis trecerea prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

4. Principatele Române (Dunărene):

Moldova și Țara Românească au revenit sub stăpânirea Imperiului Otoman.

Rusia a primit *dreptul de protecție* asupra populației creștine din aceste Principate.

5. Obligații financiare:

Imperiul Otoman s-a angajat să plătească Rusiei o despăgubire în valoare de 4,5 milioane de ruble.

6. Chestiuni militare:

Rusia a primit dreptul de a avea o flotă militară în Marea Neagră.

Cetatea Oceakov și pământurile din împrejurime au rămas în posesia Imperiului Otoman.

7. Aspecte religioase:

Rusia a obținut dreptul de a construi o biserică ortodoxă la Constantinopol.

Imperiul Otoman s-a angajat să protejeze credința creștină și bisericile de pe teritoriul său.

8. Relații diplomatice:

Rusia a primit dreptul de a numi consuli oriunde în Imperiul Otoman.

Ambasadorul Rusiei la Constantinopol a primit statut egal cu ambasadorii Franței și Angliei[12].

Tratatul, constând din douăzeci și opt de articole, a însumat cele mai importante probleme ale relațiilor bilaterale. Una dintre schimbările fundamentale a fost separarea Hanatului Crimeea (inclusiv Peninsula Crimeea, stepele Mării Negre dintre râurile Berda, Konskie Vodî și Nipru, stepa dintre Bug și Nistru fără Oceakov, precum și teritoriile din Kuban și Peninsula Taman) din cadrul Imperiului Otoman și atribuirea statutului de stat „independent" al acestui satelit otoman[13].

Astfel, achizițiile teritoriale au avut o mare importanță strategică pentru Rusia, care a dobândit porturile-cheie și accesul la mare.

Dependența religioasă a tătarilor față de sultanul turc s-a păstrat în continuare. Potrivit articolului 3, „în ritualurile religioase" aceste popoare, „fiind de aceeași credință cu musulmanii, după judecata Majestății Sale sultanului, ca și Califul Suprem al legii mahomedane, trebuie să se conformeze regulilor prescrise de dreptul lor". În acest context se conserva principala contradicție care a predeterminat istoria ulterioară a Crimeii, deoarece pentru populația musulmană nu a existat o diviziune între puterea seculară și cea religioasă. Diplomații ruși, lăsân-

[12] https://znanierussia.ru/articles/%D0%9A%D1%8E%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%9A%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B8%D1%80 (accesat la 17.02.2025).

[13] Э. С. Бадаян, А.В. Шандаров. Кючук-Кайнарджийский мир 1774 г. и обострение османо-российского торгово хозяйственного соперничества на Северо-Западном Кавказе. В: *Аллея науки*, 2018. Т. 3. № 5, сс. 486-488; М. В. Жеребкин. Присоединение Крыма к России Екатериной II как способ решения исторических задач государства во второй половине XVIII века. В: *Манускрипт*. Тамбов, 2020. Том 13. Выпуск 5, сс. 24-28.

du-i sultanului posibilitatea de a exercita conducerea în sfera spirituală, au făcut ca *independența* Crimeii să fie, practic, imposibilă.

În Crimeea a început o luptă între mai mulți hani, în urma căreia a învins pro-rusul Șaghin Ghirey. Aceasta a predeterminat anexarea Crimeii la Imperiul Rus în 1783, care, împreună cu prima împărțire a Poloniei din 1772, au avut un impact negativ asupra relațiilor ruso-turce.

Celebrul favorit (după unii cercetători, soțul morganatic)[14] al Ecaterinei a II-a, Grigori Alexandrovici Potemkin (1739–1791), care a avut o carieră strălucitoare de la *reiter* de cavalerie („Cavalier des gardes à cheval") până la președinte al Colegiului Militar („Военной коллегии"), general-șef și apoi (din 1784) feldmareșal, a jucat un rol-cheie în anexarea Crimeii la Imperiul Rus[15].

O altă prevedere importantă a Acordului a fost oferirea Rusiei a dreptului de transport comercial pe Marea Neagră și beneficii („capitulații") comercianților ruși. Astfel, conform prevederii art. 11, navele rusești au primit aceleași privilegii în apele turcești, ca și cele engleze și franceze: „...Sublima Poartă permite unor astfel de nave comerciale rusești, pe care alte state în comerțul lor în porturile sale le folosesc peste tot, trecerea liberă din Marea Neagră în Marea Albă (*Marea Albă* – traducere din denumirea turcă „Ak-Denis" – Marea Egee. - N.N.) și din cea Albă în cea Neagră, precum și să acosteze în toate porturile și cheiurile, pe malurile mărilor și în apele sau canalele care leagă aceste mări..."[16]

Încheierea Tratatului de la Kuciuk-Kainargi a lipsit Poarta Otomană de cetăți și teritorii importante din punct de vedere strategic – Kerci, Yenikale, ținuturile dintre Nipru și Bug. Rusia a dobândit un protectorat asupra Principatelor de la nord de Dunăre – ale Țării Românești și Moldovei, precum și posibilitatea de protecție a popoarelor de aceeași credință – creștinilor ortodocși, și, în același timp, amestecul în treburile interne ale Imperiului Otoman. Înfrângerea zdrobitoare a Imperiului Otoman și încheierea tratatului umilitor au marcat slăbirea influenței Porții pe arena internațională și au făcut evidentă criza politică internă a imperiului. Condițiile Tratatului din 1774 au dat o lovitură serioasă reputației puterii militare a Imperiului Otoman.

Titlul imperial al monarhilor ruși fusese recunoscut de către turci încă în Tratatul de la Belgrad. Cu toate acestea, după urcarea pe tron a Ecaterinei a II-a, mai multe puteri europene, inclusiv Poarta, au făcut încercări de a contesta acest titlu. Însă, deja conform art. 13 al Tratatului de la Kuciuk-Kainargi, Sublima Poartă promitea „să folosească titlul sacru de Împărăteasa Întregii Rusii în toate actele și documentele publice, ca în toate celelalte cazuri în limba turcă, adică: TEMAMEN RUSSIELERIN PADYSHAH."[17]

---

[14] В. С. Лопатин. *Светлейший князь Потемкин*. М.: 2003, сс. 271–337.

[15] *История Крыма*. В 2 т. Т. 2. Отв. ред. А.В. Юрасов. М.: Кучково поле, 2017, с. 15.

[16] *Под стягом России: Сборник архивных документов.* М.: Русская книга, 1992, с. 83: «*...Блистательная Порта позволяет таковым точно купеческим российским кораблям, каковы другие государства в торгах в её гаванях и везде употребляют, свободный проход из Чёрного моря в Белое* (*Белое море* - перевод с турецкого названия „Ак-Денис" – Эгейское море. – N. Red.), *а из Белого в Чёрное, так как и приставать ко всем гаваням и пристаням, на берегах морей и в проездах или каналах, оные моря соединяющих, находящимся.*».

[17] *Под стягом России: Сборник архивных документов.* М.: Русская книга, 1992, с. 84.

Acordul a subliniat semnificația momentului istoric: începutul slăbirii treptate, dar evidente, a Imperiului Otoman și influența tot mai mare a Rusiei în Balcani, precum și începerea procesului de anexare a teritoriilor din regiunea nordică a Mării Negre – Kuban și regiunile Mării Negre de la nord de Georgia – la Imperiul Rus.

Partea turcă a rămas nemulțumită de condițiile acordului și a sperat într-o revizuire rapidă a majorității prevederilor acestuia, care ar fi fost aspru respinsă de Rusia. Guvernul otoman a căutat să restabilească pozițiile pierdute și să evite executarea exactă a Tratatului de la Kuciuk-Kainargi. Slăbiciunea militară a Imperiului Otoman s-a dovedit a fi atât de evidentă, încât s-a pus problema expulzării turcilor de pe teritoriul european și împărțirea „moștenirii otomane". Inițiatorul acestor planuri a fost împărăteasa rusă Ecaterina a II-a. Anglia, Franța și alte puteri europene, preocupate de creșterea rapidă a puterii Rusiei și temându-se de intrarea acesteia în Balcani și în Marea Mediterană, s-au opus planurilor Ecaterinei, ieșind în apărarea „integrității și inviolabilității" Imperiului Otoman. Astfel, soarta viitoare a Porții era în mâinile europenilor.

Deceniile de după încheierea Tratatului de la Kuciuk-Kainargi au devenit perioada înființării *protectoratului* rus asupra Principatelor, definit printr-un set de documente juridice internaționale și practici diplomatice[18]. Tratatul din 1774 a fost urmat de alte câteva acte internaționale, al căror scop era clarificarea și precizarea unora dintre prevederile acestuia. Astfel de acorduri includ: Hatti Șeriful Sultanului din 1774 pentru populația Moldovei și Țării Românești; Convenția Ainaly-Kavak din 1779; Acordul comercial din 1783, dedicat navigației si comerțului[19]. Convenția de la Ainaly-Kavak a rezolvat problemele controversate ale navigației, definind indicatorii specifici ai unei „nave comerciale", și a subliniat criteriile de navigabilitate a navelor și tonajul acestora. De asemenea, amendamentele au consolidat obligațiile legale și concesiunile Imperiului Otoman cu privire la problema Principatelor Române și inviolabilitatea celor care mărturisesc creștinismul.

Ulterior, printr-un șir de convenții încheiate de cele două mari puteri, Poarta a reconfirmat prevederile Tratatului de la Kuciuk-Kainargi, prin convenția explicativă de la Ainalî Kavak (10.03.1779), *senedele* etc. În contextul situației geopolitice din Europa de Sud-Est și Centrală, Războiul ruso-turc din 1768-1774 a avut o influență directă asupra evoluției *problemei polone* la răscrucea deceniilor 7 și 8 ale secolului XVIII, fiind privit ca pretext și șansă pentru achiziții teritoriale din contul Regatului Polon. Încă de la început, războiul ruso-turc a fost considerat la Berlin ca un pretext mult așteptat și convenabil pentru o nouă expansiune teritorială (după capturarea Sileziei). „Războiul dintre Rusia și Turcia a răscolit întregul sistem politic al Europei, s-a deschis un nou câmp de activitate: trebuia să nu ai deloc dexteritate sau să fii într-o stupoare fără sens, pentru a nu profita de o ocazie atât de favorabilă", a recunoscut mai târziu regele Prusiei Frederic (Friedrich) al II-lea în memoriile sale[20].

---

18 В. Таки. *Россия на Дунае. Империя, элиты и политика реформ в Молдавии и Валахии, 1812-1834*. «НЛО», 2021 (Historia Rossica), с. 33.

19 Е. И. Дружининаю *Кючук-Кайнарджийский мир…*, с. 25.

20 П. В. Стегний. *Хроники времен Екатерины Великой*. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001, с. 74.

Prezintă interes în acest context memoriul ambasadorului francez la Petersburg François-Michel Durand de Distroff cu privire la politica internă şi externă a Rusiei, din data de 31 decembrie 1773: „Nu este de mirare că Rusia rămâne fidelă planurilor lui Petru I, complotând să revigoreze Imperiul Grec în Orient, să creeze Principate independente (*Dunărene*. – N.A.), să-i umilească pe cei care caută să o distrugă, să-şi răspândească comerţul de la Marea Neagră până la Marea Mediterană, de la Marea Caspică până în India şi America."[21].

Astfel, poziția geografică strategică a Principatelor, amplasate la hotarul de interferență a intereselor marilor imperii, conjugat cu constrângerea unui pericol mereu crescând al confruntărilor dintre aceste mari puteri (Turcia, Rusia, Austria), a generat ideea creării unui stat românesc–*tampon*. Ideea a fost promovată de înșiși boierii pământeni prin memoriul de constituire a Principatelor într-un singur stat, înaintat încă la 1772 Congresului de la Focșani, proiect preluat și dezvoltat de către diplomația țaristă în scopul întăririi propriilor poziții în Sud-Estul Europei.

Proiectul „Daciei", dezbătut de Ecaterina II în corespondența cu Iosif II în 1782, în comparație cu ideea renașterii „Imperiului Grec", părea mai realist după Pacea din 1774[22]. Deoarece Principatele de la Nord de Dunăre formal nu făceau parte din Imperiul Otoman, fiind într-un raport de suzeranitate, Ecaterina a II-a plănuia să le unească sub un protectorat comun ruso-austriac și să instaleze pe tron un monarh creștin, loial atât Rusiei, cât și Austriei.

Apare întrebarea dacă ar fi putut avea loc unificarea dată (asemenea Unirii de la 1859), în esență, o creație a Marilor Puteri a proiectului unei proto-Românii – „Dacia" la sfârșitul secolului XVIII? Din punctul de vedere al unor istorici, o mică „fereastră de oportunitate" a existat între 1774 și 1783, până la semnarea Tratatului de la Paris (Versailles), care a pus capăt Războiului de Independență al SUA. În acest război, alături de SUA, a fost implicat vechiul rival al Habsburgilor și singurul aliat de încredere al Turciei în Europa – Franța. Anglia, aliata neoficială a Rusiei în Războiul ruso-turc din 1768-1774, era și mai mult constrânsă de acest conflict[23]. Problema realizării „Daciei" depindea de capacitatea Austriei de a găsi un consens cu Rusia – fapt care așa și nu s-a întâmplat către 1783.

Mai înainte, la intersecția anilor '60-'70 ai secolului al XVIII-lea, în perioada Războiului ruso-turc din anii 1768-1774, pentru prima dată apare, în contextul pregătirilor primei partajări a Poloniei, un proiect diplomatic rusesc ce viza Țara Moldovei și Țara Românească, care sunt consemnate ca eventuale *obiecte de schimb* (de *compensație*). Pe parcursul elaborării proiectelor de pacificare a diferitor grupări ale șlehtei poloneze și de atragere a acestora de partea Rusiei, în toamna anului 1769 este formulată ideea cesiunii Moldovei și Valahiei, *după ocuparea lor de către armata rusă* (evidențierea ne aparține – *N.A.*), Regatului Polon[24].

---

[21] Записка французского посланника в Петербурге Дюрана-Дистрофа о внутренней и внешней политике России в 1772 г. В: П. В. Стегний. *Хроники времен Екатерины Великой*, с. 404.

[22] Vlad Mischevca. Proiectul grecesc și regatul Daciei. În: *Limba Română*. 2019. Nr. 3, pp. 147-158.

[23] Т. В. Черникова. «Греческий проект» в политической практике и имперской идеологии России в царствование Екатерины II. В: *Вестник РУДН*. Серия: История России. 2024. Т. 23. № 2, с. 133.

[24] П. В. Стегний. *Разделы Польши и дипломатия Екатерины II. 1772, 1793, 1795*. Москва: Международные отношения, 2002, p. 122.

Lansarea propunerii respective coincide în timp cu un eveniment semnificativ al relațiilor moldo-ruse, exploatat insistent atât de către istoriografia rusă și cea sovietică, cât și de cea filorusă din Republica Moldova. Este vorba de un demers diplomatic de la finele aceluiași an – 1769: când la Petersburg sosește delegația Țării Moldovei în frunte cu episcopul de Huși Inochentie, care în numele țării solicită ocrotire Rusiei. În timpul audienței oficiale, Ecaterina a II-a promite să primească Principatul „sub înalta protecție…"[25]. Totuși, Ecaterina a II-a a ajuns curând la concluzia că era de preferat să existe un protectorat rus asupra Principatelor față de o independență completă a acestora, căreia Franța și Austria se opuneau, și revenirea lor necondiționată sub controlul otoman, ceea ce putea submina, totodată, prestigiul Rusiei în ochii coreligionarilor ortodocși. Drept urmare, deja în martie 1771, proiectul rusesc al Tratatului de pace prevedea retrocedarea Moldovei și Țării Românești Porții Otomane „conform acelorași condiții ale propriilor drepturi și obiceiuri cu care s-au supus anterior statului turc"[26].

Condițiile comunicate de Obreskov nu corespundeau așteptărilor românilor. La un an de la încheierea negocierilor de la București, boierii i-au scris Ecaterinei II că aceste condiții i-au cufundat „în adâncul tristeții și al disperării". Boierii i-au amintit din nou împărătesei de *Manifestul* și promisiunea ei de a elibera Principatele și au menționat, de asemenea, contribuția lor la victoriile armelor rusești. Totodată, în iunie 1774, ei și-au exprimat învoiala față de acordarea statutului Țării Românești similar cu Republica Ragusa, cunoscută și sub numele de Republica Dubrovnik (o entitate politică maritimă situată pe coasta Adriaticii). Ragusa era reprezentată în capitala otomană de un consul, care se ocupa de afacerile republicii și asigura bunele relații cu imperiul[27].

În același timp, în apelul adresat lui Rumeanțev, boierii i-au conturat comandantului-șef rus perspectiva intrării „faimoasei Dacii" în Imperiul Rus. Deopotrivă, ei i-au oferit lui Rumeanțev titlul onorific de „Dacic", chiar înainte ca Ecaterina II să-i acorde titlul de „Transdanubian"[28].

Interacțiunea profundă între războaiele ruso-turce (inclusiv problema Principatelor) și problema Poloniei poate fi sesizată până la finele secolului al XVIII, când Polonia ca stat independent a dispărut pentru mai bine de un secol de pe harta politică a Europei.

Pe măsura tensionării Problemei Orientale și înăspririi confruntărilor de interese în Balcani, au sporit preocupările Marilor Puteri europene pentru Principate. Una din numeroasele dovezi în acest sens constituie înființarea consulatelor străine la București și Iași, în pofida opunerii Porții Otomane. Turcii considerau inoportună înființarea unui consulat rus în Moldova și Țara Românească și accep-

[25] *Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя треть XIV – начало XIX в.).* Отв. ред. Д.М. Драгнев. Кишинев, 1987, сс. 298-299.

[26] В. Таки. *Россия на Дунае …*, с. 29.

[27] Aceasta a existat din secolul al XIV-lea până în 1808 ca un stat independent și prosper, cunoscut pentru comerțul său maritim și pentru diplomația abilă. A plătit tribut Porții Otomane doar o dată la trei ani, ceea ce i-a permis să-și mențină o mare parte din autonomia sa internă.

[28] В. Таки. *Россия на Дунае…*, с. 32.

tau inițial (1780) desemnarea unui consul rus în Ismail (*Basarabia*), fiind susținuți în această opoziție și de către „grecii fanarioți locali”[29].

Victoriile obținute în războaiele ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea i-au permis Rusiei să obțină controlul temporar asupra cârmuirii civile din Principate și să obțină concesii majore din partea Sublimei Porți. În asemenea condiții Rusia „avea (în Principate – *n.n.*) un dublu avantaj: putere fără responsabilitatea guvernării poporului”, deoarece orice s-ar fi întâmplat în acest teritoriu, vinovată era Poarta Otomană, care „deținea suveranitatea teoretică asupra regiunii”[30]. După anexarea Crimeii (1783), politica orientală a țarismului s-a reactivat evident în „problema Moldovei și Valahiei”[31].

Pacea de la 1774 schimbă paradigma raporturilor politice ruso-turce

Anul 1774 este considerat drept începutul unor schimbări calitative în relațiile Principatelor cu Poarta, favorizând creșterea rolului acestora pe arena internațională și ameliorarea situației interne. La insistența diplomatică a boierilor pământeni, Imperiul Rus a prevăzut în *articolul XVI* al tratatului reconfirmarea vechilor privilegii, făcându-se, astfel, o știrbire esențială a aservirii Principatelor de către Poartă: „9. Poarta îngăduie domnitorilor acestor două state sa aibă pe lângă ea un însărcinat cu afaceri, ales dintre creștinii comunității grecești, care vor veghea asupra treburilor privind numitele principate și vor fi tratați cu bunătate de către Poartă și, în ciuda neînsemnatei lor importanțe, vor fi considerați ca persoane care se bucură de dreptul internațional, adică vor fi la adăpost de orice violență”[32]. Stipularea clauzei în cauză urma să contribuie la consolidarea sistemului tradițional de reprezentare diplomatică prin capuchehaii domnilor. Doleanțele boierimii moldovene au mers mai departe, astfel încât în august 1783 ei cereau Rusiei să aibă un reprezentant al țării la Petersburg și, totodată, domnii să nu mai apeleze la grecii din Fanar pentru a fi reprezentați la Poartă[33]. Acceptarea de către Poarta Otomană a dreptului Rusiei de a „vorbi în favoarea lor” (Principatelor – *n.n.*) și făgăduința de a-i asculta (pe plenipotențiarii Rusiei – *n.n.*) cu toată considerația ce se cuvine „unei puteri prietene și respectate”[34] a generat premise pentru instaurarea în Principate a „protecției” duble din partea ambelor puteri. Tratatul a fost întregit prin Convenția lămuritoare între Rusia si Turcia, semnată la Ainalî-Kavak (Constantinopol) la 10 martie 1779, prin care se consolidau prevederile tratatului și se întăreau stipulațiile de la 1774 în favoarea Principatelor Române, iar dreptul de a vorbi în favoarea lor devenea un drept de „intercesiune”. Astfel, „prin acest tratat, dobândit atât prin izbânzile armatelor

---

29 E. Hurmuzaki. Serie nouă. Vol. I. R*apoarte consulare ruse (1770-1796)*. București, 1962, p. 147.

30 G. F. Jewsbury. *Anexarea Basarabiei la Rusia:1774-1828. Studiu asupra expansiunii imperiale*. Iași: Polirom, 2003, p. 31.

31 Г.С. Гросул. *Дунайские княжества в политике России (1774–1806)*. Кишинев: Штиинца, 1975, сс. 82, 84.

32 I. Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghe. *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900). Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenții și alte acte cu caracter internațional.* București: Editura Politică, 1971, p. 229.

33 E. Hurmuzaki. Serie nouă, Vol. I: R*apoarte consulare ruse (1770-1796)*, București: 1962, p. 244.

34 П. В. Стегний. *Хроники времен Екатерины Великой*, с. 230.

moscovite, cât și prin corupția celor însărcinați din partea Turciei pentru încheierea lui, împărăția otomană primea o lovitură din care nu se mai putea ridica”[35].

Prin semnarea Tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi factorul extern, cel „*rusesc*”, devine unul permanent în toate problemele care făceau obiectul raporturilor dintre Poarta Otomană și Principate. Dreptul de protecție al Rusiei va prilejui agravarea și permanentizarea situației Principatelor ca obiect de litigiu ruso-turc, în care amestecul celorlalte puteri va evolua odată cu agravarea *Problemei Orientale*, în cadrul căreia se va recunoaște „chestiunea româna” ca problemă internațională[36]. De acest drept țarismul a profitat doar atunci, când circumstanțele internaționale erau favorabile Rusiei. Văzând cum se împarte Polonia și alertați de acest exemplu alarmant, boierii moldoveni subliniau într-un memoriu din 27 iulie / 7 august 1775, adresat ambasadorului extraordinar și plenipotențiar al Rusiei la Constantinopol N.V. Repnin: „Poarta e obligată (*6to*: „La Porte est obligée…”) să ne mențină toate drepturile și privilegiile noastre și să ne conserve libertatea și patria noastră în virtutea tratatului (de la Kuciuk-Kainargi – *n.n.*), fără cea mai mică dezmembrare, astfel cum este în mod expres enunțat la fel în ultimul tratat”, desființarea raialei Hotinului, îngrădirea amestecului grecilor fanarioți[37].

Imperiul Rus utiliza o rețea largă de informatori și agenți de influență în Principate, mai ales din rândul clerului ortodox. Astfel, contele Bezborodko se adresase către consulul Severin, la 1787, cu cererea de a fi remunerat promotorul intereselor rușilor: „În fostul război, protopopul moldovean Miháila Strelbițki a dat dovadă de un zel excelent pentru slujbă și a fost folosit în multe cazuri importante… Încadrați-l la Consulatul dumneavoastră de la Iași, cu o pensie de 300 de ruble pe an… Ca să-și poată folosi tipografia din Iași pentru tipărirea cărților în rusă, greacă și alte limbi…”[38] Astfel, este important să cunoaștem ca fapt, deja documentar confirmat din partea oficialităților ruse (din *Arhiva Politicii Externe a Imperiului Rus*, Moscova), că această persoană controversată de înalt rang eclesiastic a fost foarte utilă Rusiei în politica ei expansionistă, iar pentru aceasta a și fost generos răsplătită!

M. Strelbițki (Mihail Strilbițchi: 1730–1805/1807) s-a născut în orașul Mirgorod, regiunea Poltava, și era de origine ucraineană-poloneză. Absolvent al Academiei Teologice din Kiev, s-a remarcat ca tipograf, editor, gravor, traducător contribuind, de asemenea, la dezvoltarea culturii române[39]; totodată, s-a remarcat ca agent de informare în slujba Imperiului Rus. Nu întâmplător, începând de la V. A. Urechia („acest preot era unul din spionii Muscălesc, care, văzusem era intermediarul corespondenței secrete dintre Rumianțov și Mitropolitul Moldovei…, recunoscut

35 A.D. Xenopol. *Istoria românilor din Dacia Traiană*. Ed. III-a Vol. IX, p. 140.

36 L. Boicu. *Geneza „chestiunii române” ca ptoblemă internațională.* Iași: Junimea, 1975, p. 41.

37 E. Hurmuzaki. *Documente privind istoria României*. Serie nouă. Vol. I. București: 1962, p. 102.

38 Архив Внешней Политики Российской Империи (Москва). *Сношение России с Молдавией и Валахией*. Фонд 68/1 (1787). Дело 69, лл. 21-21 оборот. («Молдавский протопоп Михайла Стрельбицкий во время бывшей войны оказал отлично к службе усердие и в многих важных случаях употреблен был… Определить его к Консульству вашем в Яссах, с пенсией 300 рублей на год… Дабы они могли пользоваться типографией их в Яссах заведенных на печатании книг на российском, греческом и других языках…»).

39 Elena Chiaburu. Un tipograf moldovean din secolul al XVIII-lea: Mihail Strelbițchi. În: *Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei.* (Serie Nouă). II-III (1996-1997), pp. 81-88.

tălmaci al lui Rumianțov pentru limba românească")[40], a fost în centrul atenției multor cercetători din trecut și din prezent[41].

Fiind un important rezident al serviciului de spionaj al armatei ruse[42], se adevereşte, încă o dată, concluzia expusă de cercetătorii români, printre care și acad. A. Eșanu (1997), precum că: „M. Strilbiţkii, ca un bun cunoscător al oamenilor şi locurilor din Moldova, al limbii şi obiceiurilor locale, a fost atras, după cum se va vede..., într-o vastă activitate de informator şi chiar de spion în folosul comandamentului armatei ruse. În această calitate, se pare, el a organizat o rețea de informatori și de oameni de legătură din Moldova cu ajutorul cărora aduna şi transmitea informația necesară comandamentului armatei țariste"[43].

După încheierea războiului austro-ruso-turc, domnul Moldovei Alexandru Moruzi, prin *Arzul* său de la 17 iulie 1792, comunicase la Poartă atitudinea sa față de consulul Rusiei la Iași (Ivan Severin), care refuza să ia legătura cu domnul, în urma expulzării din Moldova a mitropolitului Gavril Bănulescu-Bodoni[44], partizan al Rusiei, iar călugării numiți de acesta din urma ceruseră să se întoarcă în Rusia, declarându-se supuși ruși: „În urma alungării și îndepărtării din țară a mitropolitului numit prin convenție, mulți călugări moscoviți, care se aflau de mai înainte în țară sub înfățișare de raiale, precum egumenii desemnați de susnumitul prin unele mânăstiri, pierzându-i orice speranță de a mai provoca de azi încolo tulburările pe care și le plănuiau, arătaseră de astă dată, de teamă, și dovediseră că sunt moscoviți și ceruseră voie și îngăduință ca să se întoarcă în țara lor. Prin eforturile fericitului binefăcător, țara padișahului este pe cale de curățire de astfel de rătăciți și tulburători.

Îndeosebi cele 15 000 de ruble, care fuseseră trimise consulului Rusiei (*Mosko*) prin olacul sosit de astă dată de la Petersburg, spre a fi predate mitropolitului amintit mai sus, precum și tichiile albe pentru episcopii moscoviți și o decorație împodobită cu pietre prețioase au rămas la consulul amintit, întrucât intrigantul cel pomenit mai sus a fost alungat din părțile acestea.

Din stările explicate reiese clar în ce măsură anume îndepărtarea afurisitului acela era importantă și grabnică. Ferindu-mă de persoana voastră fericită, nu îndrăznesc să prezint în amănunțime nenumăratele sale viclenii tainice, care au fost anulate și lichidate prin îndepărtarea din această parte a persoanei sale disprețuite, și nici vicleniile intrigile, pe care le aflam din zi în zi. Dar, de la ivirea acestei chestiuni, consulul Rusiei, fiind supărat, nu s-a întâlnit oficial până în clipa de față cu supusul de mine. Afară de aceasta, refuză să-și prezinte și firmanul său

---

40 V. A. Urechia. *Istoria românilor.* Seria 1786-1800. Vol. III. București: 1892, pp. 142-143.

41 Cornel Tatai-Baltă. Les illustrations de Mihail Strilbițchi du Ceaslov de Dubăsari de 1794. În: *Études Bibliologiques / Library Research Studies*. N° 3 (2021), pp. 89-110. DOI: https://doi.org/10.33993/EB.2021.07

42 Vasile Malanețchi. *Un (int)rus la curtea mitropolitană din Iași (Precizări cu privire la activitatea tipografului Mihail Strilbițchi stabilit în Moldova în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea)*. În: *Cugetul*. Revistă de istorie și cultură(Chișinău). 2002. Nr. 2, pp. 11-20.

43 Andrei Eșanu. O fațetă necunoscută a activității din Moldova a lui Mihail Strilbițki. În: *Revista de Istorie a Moldovei*. Nr. 29-30, 1997, p. 81.

44 Vlad Mischevca. Mitropoliți sub escortă (Pagini din istoria Războiului ruso-turc: 1806-1812). În: *Limba Română*. Nr. 5-6 (295-296), mai - iunie 2024. Anul XXXIV, pp. 193-204.

de numire în funcția de consul, iar în treburile sale zilnice, mărind orice chestie măruntă, are purtări și săvârșește fapte care pot duce la certuri și gâlcevi…”[45]

Din cele expuse în istoriografie se vede clar că, la acea vreme erau, cel puțin, două curente politice în Moldova: unul, al domnului Țării, înclinând spre Austria; altul, al Mitropolitului, trăgând spre Rusia. Desigur, erau și boieri care n-ar fi vrut să intre în conflict cu Poarta.

Tentativele neîncetate ale Porții Otomane de a reconsidera unele clauze ale Tratatului de la Kuciuk-Kainargi, în primul rând cea ce se referă la independența Crimeii, pe de o parte, fixarea în calitate de obiective prioritare imediate asigurarea navigației comerciale libere a navelor ruse în Marea Neagră și prin strâmtorile Bosfor și Dardanele, stipulații prevăzute de Tratatul ruso-turc din 1774 și, nu în ultimul rând, anexarea Crimeii[46] (acest act fiind considerat un prim pas în realizarea unor proiecte mai ample în privința Imperiului Otoman, în direcția Balcanilor), pe de altă parte, au determinat corectarea esențială a politicii externe a Rusiei, axa ei principală plasându-se de la vest spre sud-vest și sud. În acest sens Petersburgul a desfășurat acțiuni energice în vederea stabilirii relațiilor strategice cu Imperiul Habsburgic, în temeiul interesului comun în soluționarea problemei Orientale.

Anul 1774 marchează deschiderea unei noi etape a modernizării Principatelor Române, demarată la mijlocul secolului al XVIII-lea. Fiind a doua perioadă în dezvoltarea și intensificarea reformelor moderne, aceasta se prelungește până la 1821, după cum a nuanțat academicianul Demir Dragnev: „Indiferent de unde și din a cui intenție au pornit, reformele, pe măsura slăbirii suzeranității otomane, nu „orientalizau”, ci „europenizau” societatea din Principate, care căpătau, încetul cu încetul, o esență caracteristică lumii europene, și nu celei otomane. Deci reformele au constituit un punct de pornire spre „europenizare”, și nu integrare în sistemul otoman, cum ar fi dorit puterea suzerană”[47].

Rusia acționa în propriile interese, însă, obiectiv, a contribuit la modernizarea societății și dezvoltarea economică a Principatelor Române: munca salariată capătă o aplicare mai largă, contribuind la tranziția spre capitalism. Domnii fanarioți au dobândit mai multe drepturi și au început să se orienteze spre diferite state europene, inițiind legături noi și relații secrete cu consulatele străine.

După Tratatul de la Kuciuk-Kainargi, *factorul* „rusesc” a devenit, incontestabil, un *vector permanent* în toate problemele care vizau raporturile dintre Poarta Otomană și Principate[48]. Aprecierea dată de diplomatul austriac Thugut, la 1775, că „*La Turquie est déjà une province russe”* vine să confirme această situație[49]. Iar Curtea de la Viena se simțea lezată nemijlocit de preeminența Rusiei în Principa-

[45] *Documente turcești privind istoria României*. Vol. III (1791 -1812). Întocmit de Mustafa A. Mehmet. București: 1986, pp. 37-38.

[46] *Екатерина II и Г. А. Потемкин. Личная переписка (1769–1791).* М.: Наука 1997, док. № 635, 661; П. В. Стегний. *Разделы Польши и дипломатия Екатерины II*, с. 192.

[47] Demir Dragnev. *Istorie și civilizație medievală și moderne timpurie în Țările Române. Studii și materiale,* (Colecția *Studium,* Nr. 11), Chișinău: 2012, p. 205.

[48] Vezi: I. Jarcuțchi, V. Mischevca. *Pacea de la București. (Din istoria diplomatică a încheierii tratatului de pace ruso-turc de la 16(28) mai 1812*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Chișinău: 2015, p. 33.

[49] J.-C. Filitti. *Role diplomatique des Phanariotes de 1700 a 1821*. Preface par Sidney-Vigneaux. Paris : 1901, pp. 117-118.

tele Române și în zona Sud-Estului european, deoarece trebuie de avut în vedere că această prezență periclita realizarea obiectivelor politicii sale orientale, în care Bucovina deținea o importantă poziție strategică.[50] Urmărind atent declinul Porții și ascensiunea Rusiei, Austria, Franța și Marea Britanie încep să vadă în Principate ultimele bastioane ale otomanilor spre nord și est, ceea ce a contribuit la internaționalizarea situației lor. Principatele devin *obiecte* ale numeroaselor proiecte de împărțire a Imperiului Otoman. După cum am remarcat, anul 1774, în urma războiului ruso-turc, încheiat cu Pacea de la Kuciuk-Kainargi, aduce schimbări calitative în relațiile Principatelor cu Poarta. Conform tratatului, care a știrbit esențial aservirea românilor de către Înaltul Devlet, Rusia câștigă dreptul „de-a vorbi în favoarea lor"[51]. Însă țarismul a profitat de acest angajament doar atunci când circumstanțele internaționale îi erau favorabile. Și a protestat mai mult formal, de ochii lumii, atunci când Habsburgii au anexat *Bucovina.*

La 1771, când Austria ocupase partea de nord a Moldovei (*Bucovina*), Cabinetul vienez trimise în Principatele Române o comisie compusă din ofițeri ai Statului major, însărcinată să studieze și să evalueze importanța lor. Misiunea a conchis: „Aceste țări sunt de o mare utilitate strategică pentru apărarea Imperiului dinspre răsărit... Moldavia are o importanță specială, căci ar pune în comunicație directă Galiția și Lodomeria[52] cu Transilvania..., iar trupele formate în Principate ar putea servi, în timp de război, pentru a proteja manoperele oștirilor noastre. În privința negoțului, Moldo-Romania ar avea o importanță imensă". Se evaluase că „cele două provincii pot hrăni pe îmbelșugate o oștire cât de mare; prin urmare, până să putem a ne face stăpâni pe aceste țări avute, comisiunea e de opiniune a strămuta hotarele, în timp de pace, fie prin învoire sau *prin orice alt mijloc*." „Cât despre dispozițiile locuitorilor in privința Austriei (...), boierii se tem să nu piardă dreptul absolut ce exercită asupra țăranilor..., însă temerea de ruși îi face a prefera stăpânirea Austriei. (...) Cât pentru săteni, pentru că nu sunt siguri pe munca lor, și plângerile lor nu sunt ascultate, ei doreau altădată dominarea rușilor; dar de când cunosc jugul moscovit, ei invocă guvernământul austriac". Iar în ceea ce privește populația, „fiindcă locuitorii acestor provincii sunt supuși Porții, s-ar putea prețui fiece familie, una peste alta, la 50 florini, preț cu care și nobilii din Transilvania vând servii lor; prin urmare, toată populația română se poate evalua la 21 milioane și 500 mii fiorini"[53].

Ulterior, în Convențiile încheiate la Constantinopol între Curtea de la Viena și Poarta Otomană cu privire la cedarea Bucovinei și delimitarea între Transilvania și teritoriul otoman (7 mai 1775, 12 mai 1776), se stipulase „recunoașterea granițelor Moldovei și Țării Românești așa cum sunt arătate pe harta întocmită de austrieci",

---

50 M.-Șt. Ceauşu. *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism postiosefinism (1774-1815)*. Iași: 1998, p. 37.

51 Vl. Tcaci. Tratatul de pace de la Kuciuk Kainargi și importanța lui pentru Principatele Române. În: *Revista de istorie a Moldovei.* 1996. Nr. 2, pp. 16-28.

52 Numele latinizat al regiunii Volodimir-Volinski (Volînia), un cnezat medieval, parte a Halici-Volînia în secolele al XIII-lea și al XIV-lea. După anul 1772, *Lodomeria* a făcut partea în mod oficial din Regatul Galiției și Lodomeriei, teritoriu dependent de Imperiul Austriac, iar mai târziu Austro-Ungar.

53 C.D. Aricescu. *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821.* Craiova : 1874, pp. 16-17.

iar „principii menționați să se abțină de la orice încălcare și violare a frontierei, ceea ce ar fi contrar prezentului regulament" (*Art. III*, 1775)[54].

Astfel, la 1775, Imperiul Habsburgic s-a pricopsit cu teritoriul din nordul Moldovei – *Bucovina*, cu fosta cetate de scaun Suceava și orașele Cernăuți, Câmpulung, Siret. Conform articolului II al *Convenției* (în patru articole) de cesiune teritorială și demarcație, încheiate la Constantinopol între Austria și Turcia (26 aprilie / 7 mai 1775), se stipula cedarea Bucovinei, stabilindu-se noile limite teritoriale. Reieșind din *Convenția explicativă*, semnată la Constantinopol la 1 (12) mai 1776, Austria renunța la cererea sa asupra teritoriului cuprins între Hotin și Rohatin („Se va face o nouă delimitare a terenurilor, unde se află satele contencioase, conform rapoartelor comisarului Porții Sublime, între râul Suceava și cel al Siretului; ne vom conforma în această delimitare cu harta autentică și semnată, care a fost dată comisarilor celor două instanțe pentru a servi drept bază în afacerea demarcației, și satele, care se află în afara liniei trasate pe cartea menționată, vor fi restituite și returnate către Sublima Poartă".). În schimb, habsburgii obțineau „partea din teritoriile Moldovei" situată între râurile Rachitna și Prut, cu cele 9 localități cuprinse în perimetrul său, delimitând granița între râul Suceava și Siret[55]. *Convenția de la Palamutka* (21 iunie (2 iulie) 1776) a delimitat noile frontiere încheiate între Turcia și Austria (64 de sate și 10 cătune, cu o populație de 13 485 suflete fuseseră retrocedate Moldovei),[56] stabilindu-se în mod detaliat granița dintre Moldova și Transilvania, fixând traseul acesteia.

Rusia susținuse Austria în raptul Bucovinei. Înțelegerea secretă dintre Ecaterina a II-a și Iosif al II-lea din luna mai 1781 stipula angajamentul Rusiei de a acorda Austriei ajutor militar sau financiar, făgăduind în același timp garantarea înțelegerilor din lunile mai 1775 și 1776 cu privire la cedarea Bucovinei[57].

Acest rapt teritorial se prezenta ca un act tipic de injustiție al Marilor Puteri la adresa popoarelor, în urma căruia Principatul Moldovei pierde 278 de localități din ținuturile Suceava, Cernăuți și raiaua Hotin, cu o suprafață de 10 441 km^2 și o populație de 70 000 de oameni. Moldova „pierde vatra așezării ei, stupul de unde au pornit roiurile care au împoporat Țara de Jos, mormintele domnilor, vechea sa capitală, Mitropolia sa veche. Moldovenii au avut nenorocirea de a vedea înstrăinat pământul lor cel mai scump, și nu prin război – prin vânzare"[58].

Astfel, după războiul ruso-turc, care s-a încheiat dezastruos pentru Poartă, și după Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi (1774), Chestiunea orientală s-a accentuat și a fost privită cu maximă îngrijorare de Marea Britanie, Franța și alte puteri europene. Dacă până atunci achizițiile teritoriale ale Habsburgilor păreau cele mai consistente (Ungaria, Transilvania, Banat, parte a Serbiei, temporar și

---

54 G. Noradounghian. *Recueil d'Actes internationaux de l'Empire Ottoman.* Tome I. 1300-1789. Paris: 1897, pp. 334-338; E. Hurmuzaki. *Documente.* Vol. VII, p. 159; *Condica tratatelor și a altor legăminte ale României. 1354-1937.* Întocmită sub auspiciile Ministerului Afacerilor Străine de F. C. Nano. Vol. I. București: 1938, p. 55.

55 I. Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghe. *Tratatele internaționale ale României...*, pp. 128-129; E. Hurmuzaki. *Documente.* Vol. VII, p. 277.

56 M. Popescu-Spinei. Harta Bucovinei din anul 1774. În: *Revista istorică română*. 1941-1942. Vol. XI-XII, p. 159.

57 I. Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghe. *Tratatele internaționale ale României...,* pp. 130-131.

58 M. Eminescu. *Între Scylla și Charybda. Opera politică*. Ed. a 2-a. Chișinău: 2008, p. 45.

Oltenia, Bucovina), apoi după 1774 echilibrul sud-estului Europei amenința să fie bulversat de Rusia Ecaterinei a II-a (1762-1796). Austriecii erau aparent cei mai preocupați de progresele rusești în regiune, crezând – pe bună dreptate – că Ecaterina a II-a căuta să realizeze intențiile lui Petru cel Mare cu privire la Bosfor și Dardanele și cucerirea Constantinopolului[59].

De remarcat că încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi a fost sărbătorită în Rusia cu tot fastul caracteristic epocii Ecaterinei a II-a. În 1775, la Moscova, pe câmpul Hodînka, arhitecții V.I Bajenov și M.F Kazakov au construit pavilioane temporare de vară în stil *pseudo-gotic,* ceea ce i-a adus faimă lui Bajenov și moda în arhitectură a stilului pseudo-gotic. La Sankt Petersburg, arhitectul Yu. M. Felten a ridicat ansamblul Palatului Cesma (1774-1780), numit în memoria bătăliei de la Cesma din 25-26 iunie 1770; în 1771-1778, conform proiectul arhitectului A. Rinaldi, a fost ridicată în Țarskoe Selo *Coloana Cesma*. Din textul predicii preotului Alexei Vasiliev (din 1838) „Cuvânt despre încheierea păcii între Rusia și Poarta Otomană în 1774" („Слово на заключение мира России с Оттоманскою Портою в 1774 году") aflăm că comemorarea anuală a datei încheierii Păcii a fost lăsată moștenire posterității, iar acest legământ, se pare, a fost onorat până la acea dată, deși Rusia a mai luptat de trei ori cu Turcia în perioada 1774-1838[60].

De netăgăduit că anul 1774 reprezintă un jalon major în raporturile de suzeranitate cu Poarta Otomană, iar Tratatul de pace de la București (1812) marchează amputarea teritorială a Moldovei și apariția pe harta politică a Europei a unui diferend ruso-român de lungă durată. Observând expansionismul politicii rusești în sud-estul Europei, este vizibil și impactul factorului Fanariot. Un loc aparte l-au avut în activitatea diplomatică cele mai importante familii de fanarioți din Principate, atât pe timp de pace, cât și de război.

După cum a scris cunoscutul turcolog român Valeriu Veliman (1947-1999), în manuscrisul lucrării sale „Aspecte ale autonomiei Principatelor față de Poartă la sfârșitul secolului al XVIII-lea" din Colecția „Valeriu Veliman" a Muzeului Exilului Românesc: „Există un consens general în privința însemnătății anului 1774 pentru evoluția relațiilor româno-otomane. După cum se știe, potrivit articolului 16 al Tratatului de pace de la Kuciuk Kainargi (21 iulie 1774), Rusiei i s-a recunoscut de către Poartă dreptul de a interveni oricând în favoarea Principatelor. Istoriografia românească postbelică a acordat o atenție sporită perioadei de după 1774[61], scoțând în evidență contribuția diplomației țariste la recunoașterea de către puterea suzerană a vechilor privilegii ale Țării Românești și Moldovei. Sporadic, în unele studii s-a relevat și rolul factorilor politici din Principatele Române în emiterea cunoscutelor acte de privilegii, îndeosebi, a celor din 1774 și 1802.

Argumentația luxuriantă, uneori, din aceste contribuții științifice demne de toată stima a acoperit însă – făcându-l aproape uitat – un adevăr intuit, printre altele, de marele istoric Nicolae Iorga, și anume că, după 1774, se întâmplă: „Com-

[59] Dan Falcan. „Chestiunea orientală": Agonia Imperiului Otoman. În: *Historia Special*. Nr. 38. Martie 2022. „Chestiunea orientală": Agonia Imperiului Otoman (historia.ro) https://historia.ro/

[60] А. Васильев. Слово на заключение мира России с Оттоманскою Портою в 1774 году / Публ. [и примеч.] Н. Л. Зубовой. В : *Российский Архив: История Отечества в свидетельствах и документах XVIII—XX вв.:* Альманах, [Т. I]. М.: Студия ТРИТЭ: Рос. Архив, 1994, сс. 9-12.

[61] https://muzeulexiluluiromanesc.ro/wp-content/uploads/2023/02/Scanare_20221021_10.jpg

plicarea suzeranității otomane (asupra Principatelor – n.n.) cu o protecție rusească foarte utilă la început." (Hurmuzachi, X, p. XIII / *Introducere*). Or, această realitate istorică este atestată cu prisosință de documentele turcești publicate până acum (Mustafa Mehmed, *Documente turcești privind istoria Românie*i; V. Veliman, *Relațiile româno-otomane*[62]) dar, în special, de cele încă inedite.

„Supraprotectoratul" Rusiei asupra Principatelor, pe lângă rolul său pozitiv – incontestabil – în tratativele de diminuare a dominației otomane, delimitare a obligațiilor bănești și materiale ale Țării Românești și Moldovei față de Poarta Otomană, a avut, paradoxal, un efect cu totul opus celui scontat[63]. Căci posibilitatea guvernului de la Sankt Petersburg – recunoscută prin acte cu caracter internațional (Tratatul de la Kuciuk Kainargi, Convenția explicativă de la Aynali Kavak din 10/21 martie 1779, și chiar Senedul din 1783 / recte: 9 ianuarie 1784) – de a interveni în desfășurarea relațiilor româno-otomane a dus, de fapt, la „complicarea acestora".

Pentru a întări justiția unei asemenea aserțiuni, dorim să ne referim, mai întâi, la împrejurările în care Alexandru Moruzi a devenit domn al Moldovei[64]. Prezentând, pe baza unor documente turcești inedite, desfășurarea cronologică a evenimentelor de după încheierea păcii de Șiștov, urmărim să arătăm situația concretă din Moldova, circumstanțele neștiute până acum ale desemnării lui Alexandru Moruzi la tronul Moldovei și, în acest context, argumentele de ordin istoric pentru care un document revelatoriu în privința statutului principatelor față de Poartă în acea perioadă - și anume Cartea de lege (*Kanun-name*)[65] – documente cunoscute deja istoriografiei noastre, nu poate avea ca dată de emitere anul 1792, ci 1793. Anul 1791 marchează sfârșitul unei perioade de grele încercări pentru locuitorii Principatelor Române"[66].

Războiul ruso-austro-turc, declanșat în august 1787 întru încercarea Porții de a vindeca „rana deschisă pe trupul statului"[67] otoman, provocată de Pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), s-a terminat prin „Păcile albe, fără anexiuni" (aprecierea lui N. Iorga)[68] de la Șiștov (24 iulie/4 august 1791) și Iași (29 decembrie 1791 / 9 ianuarie 1792). Articolul III al Tratatului de la Iași stipulase în urma negocierilor preliminare că: „Nistrul va trebui să slujească întotdeauna drept delimitare între

---

62 Valeriu Veliman. *Relațiile româno-otomane (1711-1821). Documente turcești.* Direcția Generală a Arhivelor Statului. București: 1984, 795 p. + 30 fotocopii (Vezi recenzia de Cristina Feneșan. În: *Revista arhivelor*. XLVII. 1985. Nr. 2, pp. 234-236).

63 https://muzeulexiluluiromanesc.ro/wp-content/uploads/2023/02/Scanare_20221021_12.jpg

64 Subiect dezvoltat într-un studiu aparte: Valeriu Veliman. Date noi cu privire la circumstanțele alegerii Mitropolitului Moldovei (1792) și statutul juridico-politic al Principatelor Române. În: *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol" din Iași.* 1986. T. XXIII. Vol. 2, pp. 599-618.

65 „Carte de lege" (*Kanunname*) sau Legea nouă (*Kanun-i Cedid*), cuprinzând 28 de articole comune pentru Țara Românească și Moldova, - vezi: Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900). Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenții și alte acte cu caracter internațional.* București: Editura Politică, 1971, pp. 240-260.

66 https://muzeulexiluluiromanesc.ro/wp-content/uploads/2023/02/Scanare_20221021_12.jpg

67 V. Veliman. Date noi cu privire la circumstanțele alegerii mitropolitului Moldovei (1792) și statutul juridico-politic al Principatelor Române. În: *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol"*. Vol. 2. Iași: 1986, p. 599; Ecaterina II afirmase că: „Adevăratul motiv al războiului este și va rămâne că turcii vor să refacă tratatele: primul este cel de la Kainargi, al doilea este Convenția despre Crimeea, al treilea este cel comercial". (*Екатерина II и Г.А. Потемкин. Личная переписка (1769-1791)*. Издание подготовил В.Р. Лопатин. Серия „Литературные памятники". М.: Наука, 1997, № 782).

68 N. Iorga. *Istoria românilor*. Vol. VIII. *Revoluționarii*. București: 1938, pp. 70-71.

cele două imperii, că frontierele Imperiului rus se vor întinde pe viitor până la sus-numitul fluviu, cele două părți contractante au căzut amândouă de acord și stipulează prin prezentul tratat că Nistrul va forma linia de demarcație între Sublima Poartă și Imperiul Rusiei, astfel încât întregul teritoriu care se află pe malul drept al Nistrului va fi restituit Sublimei Porți și va rămâne pe veci sub stăpânirea sa absolută și incontestabilă; dimpotrivă, tot teritoriul care se află pe malul stâng al aceluiași fluviu va rămâne sub stăpânirea absolută și incontestabilă a Imperiului rus". Așadar, Rusia devenise vecinul nemijlocit al Principatului Moldovei – cu hotarul pe apa Nistrului.

Imperiile cobeligerante – al Romanovilor şi al Habsburgilor, profitând de criza Imperiului Otoman, au promovat metodic, în propriul interes, o politică de redimensionare a stăpânirii Porții la nord de Dunăre şi în Balcani. Cum bine a remarcat Cristian Luca, „Politica pontică a constituit o prioritate a suveranilor ruşi în veacul al XVIII-lea, cheia expansiunii Rusiei şi a recunoaşterii statutului de mare putere continentală, atât militară, cât şi navală, pe care imperiul l-a dobândit şi ce avea să-i marcheze istoria"[69].

Dacă autonomia politică și juridică a Principatelor Române a fost, până la 1774, o problemă cu caracter „intern" a Imperiului Otoman, ea a dobândit, după această dată, inclusiv, un caracter internațional. Frecvența cu care este întâlnită în documentele epocii formula consacrată definirii statutului politic şi juridic al Valahiei și Moldovei – drept teritoriu „separat de cancelarie, scutit de a fi călcat cu piciorul şi liber în toate privințele" – caracterizează amploarea și intensificarea procesului pentru respectarea privilegiilor acordate lor de către autoritățile otomane în perioada dată.

Concluzii

Pacea de la 1774 a deschis o perioadă de acorduri internaționale şi reforme interne, care au structurat pentru deceniile următoare relațiile dintre Principate și Imperiul Otoman, cu implicarea Marilor puteri europene. Atestând că rolul Rusiei în raporturile internaționale din sud-estul Europei, în general, şi în Moldova și Țara Românească, în special, a fost deja către începutul secolului al XIX-lea unul predominant, am prezentat în lucrările precedente principalele etape de realizare a acestor politici[70]. Astfel, reamintim că algoritmul politicii externe a Rusiei în ecuația Problemei Orientale (iar actualmente, în efortul expansionist de restabilire a defunctei URSS) poate fi exprimat prin următoarea formulă, care nu este o expresie matematică tipică, ci, mai mult, un silogism:

[69] Cristian Luca. Războiul ruso–austro–turc la Dunărea de Jos în informările ajunse la Veneția în 1790–1791. În: *Dunărea. Studii şi materiale de istorie*. Vol. I. 2024, p. 89.

[70] Vl. Mischevca. *Moldova în politica marilor puteri la începutul secolului al XIX-lea.* Chişinău: Civitas, 1999; Idem. *Geneza problemei basarabene – 1812*. București: Editura Academiei Române; Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", 2016, p. 67; Idem. Ecuațiile istoriei – să nu rămânem corigenți. în: *Limba Română*. 2022. Nr. 3-4 (269-270), pp. 165-170.

$$\{F\ F_1 F_2\} \times \frac{\{A \rightarrow B \rightarrow C\}}{m + d} = \textbf{\textit{Dominație imperială}}$$

A (Influenţă politică predominantă)

B (Cvasiindependenţă sau pseudoindependenţă)

C (Anexare totală sau parţială):

Unde **F, F_1, $F_{2...}$** sunt factorii (externi şi interni) care influențează procesul dat.

Această formulă a „dominației Imperiului Rus" asupra țărilor din calea expansiunii sale are la bază, practic, permanent, elementul acțiunilor militare violente – „**m**" (războaiele Rusiei), conjugat cu cel al confruntărilor diplomatice – „**d**" (negocierile acordurilor, convențiilor, armistițiilor și tratatelor de pace), generând adesea forma *hibridă* a impactului acestora. Pe parcursul secolelor, unii dintre **factorii** ce au influențat războaiele Rusiei, inclusiv, războaiele ruso-turce din secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, ce fac parte din șirul războaielor expansioniste ale Imperiului Rus, au fost următorii: *F* - ***fanariot;*** *F* **-** ***extern;*** *F* **-** ***intern,*** *F* **-** ***economic,*** *F* **-** ***religios*** ș.a. Rusia s-a manifestat, nu o singură dată, ca un stat predator și agresor (*État prédateur et agresseur*), iar în urma războaielor cu otomanii, cucerind și anexând noi teritorii, a alimentat antagonismul raporturilor româno-ruse din secolele XIX și XX.